

N:o 3.

Ank. till Riksd. kansli den 13 mars 1891, kl. 12 midd.

Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning af väckta motioner om ändring af § 52 regeringsformen och §§ 33 och 51 riksdagsordningen.

Uti en inom Första Kammaren väckt och till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 46, har herr *Hallenborg* erinrat, att det ej finnes någon föreskrift om, hvilken det tillkommer att utöfva talmansbefattningen, derest så väl talmannen som vice talmannen uti någon af Riksdagens kamrar samtidigt vore förhindrad att tjenstgöra, samt under framhållande af den stora olägenhet, som saknaden af dylikt stadgande skulle kunna förorsaka, föreslagit följande förändrade bestämmelser i nedanstående paragrafer i riksdagsordningen:

§ 33.

Så snart fullmagterna — — — — begäre hvardera kammaren ofördröjligen hos Konungen medelst deputation talman och *vice talmän*. Konungen utnämner då för hvardera kammaren bland dess ledamöter talman och två *vice talmän*.

Då i något af de fall — — — — eger hvardera kammaren att inom sig välja talman och *vice talmän*. Innan — — — — som är till lefnadsåren äldst.

Bih. till Riksd. Prot. 1891. 3 Saml. 3 Häft.

§ 51.

Talmännen åligger — — — — något dess sammanträde afsluta.

I händelse af förfall för talman träder en af kammarens vice talmän i hans ställe, efter den ordning, hvori de blifvit utnämnde.

Herr *A. B. Olsson* har likaledes i en inom Andra Kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, n:o 171, framhållit nödvändigheten af att afhjelpa berörda olägenhet, och då motionären på denna grund ansett sig böra föreslå en förändring i grundlagens bestämmelser i detta afseende, har han i sammanhang dermed åter upptagit frågan om kamrarnes rätt att sjelfva utse sina talmän samt anhållit, att Riksdagen för sin del täcktes besluta,

att § 52 regeringsformen samt 33 § riksdagsordningen må erhålla den förändrade lydelse, att Riksdagens båda kamrar må hvar för sig välja en talman samt två vice talmän.

Då enligt nu gällande bestämmelser jemte talmannen blott en vice talman utses för hvardera kammaren, kan otvifvelaktigt, i händelse af samtidigt inträffande förfall för så väl talmannen som vice talmannen i en af Riksdagens kamrar, saknaden af föreskrift om, hvem det åligger att under sådana förhållanden derstädes leda förhandlingarna, lätt förorsaka betänkliga rubbningar i Riksdagens verksamhet. Den utväg, motionärerna anvisat, till förebyggande af denna svårighet, torde vara väl egnad att på ett enkelt sätt förekomma densamma, ty blefve, såsom motionärerna föreslagit, antalet vice talmän bestämdt till två för hvardera kammaren, synes den framställda olägenheten ej vidare vara att befara, och utskottet anser för den skull en förändring i grundlagen i detta syfte böra vidtagas.

Det af herr *Olsson* i ofvanberörda motion framställda förslag om kamrarnes rätt att sjelfva utse sina talmän har redan vid tre riksdagar varit föremål för kamrarnes pröfning. Motioner i enahanda syfte hafva nemligen framställts vid riksdagarne 1872 (motion i Andra Kammaren, n:o 209, af herr *Törnfeldt*), 1873 (motion i Första Kammaren, n:o 44, af herr *A. O. Wallenberg*) och 1884 (motion i Andra Kammaren, n:o 48, af herr *Borg*). Samtliga dessa motioner hafva emellertid afstyrcats af konstitutionsutskottet och af Riksdagen förkastats. Inom Andra Kammaren visade

sig likväl vid 1872 års riksdag ej ringa sympatier för förslaget, ehuru kammaren med ogillande af utskottets motivering lät vid utskottets hemställan bero. Vid 1873 års riksdag återremitterades ärendet af samma kammare till utskottet, utan att dock återremissen kunde för-
anleda någon åtgärd, då utskottets hemställan af Första Kammaren bifölls.

Utskottet anser det uppenbart, att under ett utbildadt konstitutionellt statsskick representationen bör ega att sjelf utse sin ordförande; och ser man på förhållandena inom andra konstitutionella länder, synes denna grundsats hafva vunnit allmän tillämpning. I Norge, Danmark, Belgien, Tyskland, Frankrike och Schweiz eger representationen att fullt sjelfständigt utöfva denna rätt. Uti Italien, Österrike, Ungern och Spanien välja deputerade kamrarne sjelfva sina presidenter. Regeringen utser deremot president för den del af representationen, som motsvarar svenska Riksdagens Första Kammare. Härvid är dock att märka, att denna afdelning af ifrågavarande länders representation helt och hållet eller till hufvudsaklig del består af personer, som der taga plats antingen på grund af utnämning af konungen eller på grund af börd eller embetsmannaställning. I Nederländerna utser konungen presidenter för generalstaternas båda afdelningar. Vid nämnandet af president för andra kammaren är han dock bunden vid ett af kammaren uppgjort förslag på tre personer, af hvilka de två, som ej vid tillfället nämnts af konungen, sedermera tjenstgöra såsom vice presidenter. I England väljer underhuset sjelf talman. Valet skall visserligen bekräftas af regeringen, men denna bekräftelse är en ren formsak. I öfverhuset är en af ministrarne, d. v. s. en af den parlamentariska majoritetens förtroendemän, sjelfskrifven talman. — I Sverige åter har berörda grundsats alls icke vunnit någon tillämpning. Den svenska Riksdagen är utesluten från hvarje inflytande på bestämmandet af hvem det må tillkomma att leda förhandlingarna inom Riksdagens kamrar.

Till förmån för de nu gällande bestämmelserna uti ifrågavarande afseende har såsom en omständighet af väsentlig betydelse blifvit framhållet, att Konungens rätt att utse talmän skulle ega ett stöd i den för vår grundlag egendomliga myndighet, som blifvit talmannen förlänad, att, när han finner väckt fråga strida mot grundlags lydelse, vägra proposition. Det saknar icke sin viget, har man sagt, att den, åt hvilken tolkningen af rikets grundlagar i ty fall anförtros, erhållit sitt uppdrag af Konungen och derigenom kan förutsättas innehafva en i förhållande till de åsigter, hvilka inom kammaren från motsatta håll möjligen söka göra sig gällande, oberoende ställning.

Den anförda omständigheten talar emellertid, enligt utskottets åsigt, ej i någon mån för bibehållande af nuvarande stadgande. Man torde nemligen ej med skäl böra förutsätta, att kamrarne skulle till ledare af sina förhandlingar utse personer, som i en sådan ställning icke skulle göra till sin högsta uppgift att städse iakttaga grundlagens föreskrifter. Skulle åter en dylik fara få anses möjlig, så synes denna i alla händelser icke större än den, som under motsvarande förhållanden kan hota från den af Konungen utsedde talmannen. Utskottet vill ock erinra derom, att talmännens rätt att vägra proposition var stadgad redan i 1723 års riksdagsordning, samt att enligt samma riksdagsordning talmännen skulle utses ej af Konungen, utan af de särskilda stånden. Dessa bestämmelser gälde sedan ända till år 1772, d. v. s. under hela den s. k. frihetstiden, utan att man från denna tid torde kunna framvisa några svårare olägenheter, som förorsakats af talmans rätt att vägra proposition, om än inom de särskilda stånden tvister ej sällan på grund deraf uppstodo. Efter Gustaf III:s statshväfning blefvo samtliga talmännen, utom erkebiskopen, som var sjelfskrifven talman i presteståndet, utnämnda af Konungen, och deras rätt att vägra proposition framträder nu såsom ett viktigt medel för Konungen att inverka på ständernas beslut. Upprepade exempel finnas derpå, att talmännen vägrat proposition på befallning af Konungen eller i enlighet med hans antydda vilja.

I 1809 års regeringsform bibehölls visserligen Konungens rätt att utnämna talman, men enligt 1810 års riksdagsordning tillades konstitutionsutskottet den utskottet ännu tillkommande viktiga befogenheten att skilja emellan kammare och dess talman, då den senare vägrar proposition, en bestämmelse, hvartill den hufvudsakliga grunden säkerligen är att söka i de missförhållanden, som framträdde under den närmast föregående perioden.

Då numera på grund af denna bestämmelse en talmans propositionsvägran kan underställas konstitutionsutskottets pröfning och afgörande, torde å ena sidan Konungens rätt att nämna kamrarnes talmän ej vidare kunna anses ega någon betydelse för Konungens och Riksdagens inbördes magtställning. Å andra sidan finnas såväl i nyss berörda stadgande som i de båda kamrarnes inbördes förhållande till hvarandra och i den grundlagsstadgade rätten för hvarje riksdagsman att till protokollet fritt tala och utlåta sig fullt betryggande garantier för att ej någon olägenhet skulle följa, om kamrarne berättigades att sjelfva välja sina talmän.

Under sådana förhållanden kan stadgandet om, hvem det må till-

komma att utse kamrarnes talmän, enligt utskottets åsigt, ej betraktas annorlunda än som en blott formbestämmelse, men då finnes ej heller något skäl, hvarför den svenska Riksdagen ej borde få utöfva ifrågasvarande, för hvarje representation i ett konstitutionellt samhälle naturliga rätt. Om än förändringen endast rör en form, är denna dock af så stor vikt för Riksdagens värdighet, att utskottet ej tvekar att tillstyrka det af motionären framställda förslag.

De förändringar, som, i enlighet med hvad utskottet sålunda anfört, böra vidtagas i grundlagarne, inskränka sig till § 52 regeringsformen och § 33 riksdagsordningen. I § 52 regeringsformen, som nu bestämmer, att kamrarnes talmän och vice talmän skola utnännas af Konungen, skulle i stället stadgas, att Riksdagens kamrar hvar för sig bland sina ledamöter egde utse talman och två vice talmän, och motsvarande stadgande skulle ock upptagas i § 33 mom. 1 riksdagsordningen i stället för der nu intagna bestämmelse om sättet för tillsättande af talmän. Då vidare, enligt förevarande förslag, talmännen hädanefter alltid skola väljas af kamrarne, bör § 33 mom. 2 riksdagsordningen helt och hållet utgå, och samma paragrafs 3:dje mom. undergå en mindre redaktionsförändring.

Något stadgande till bestämmande af ordningen mellan vice talmännen har utskottet ej ansett nödigt eller lämpligt, då vice talmännen till arten af sitt uppdrag äro att likställa med suppleanter, samt gällande grundlag för suppleanter ej meddelar dylika bestämmelser.

I öfrigt har utskottet endast att anmärka, att det ej funnit skäl att vidtaga någon förändring af § 80 mom. 2 riksdagsordningen, ehuru, om den nuvarande lydelsen bibehålles oförändrad, den af utskottet föreslagna ökningen af vice talmännens antal i viss mån kommer att inverka på sättet för tillsättandet af tjänstemän i Riksdagens kansli.

På grund af hvad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med afslag å herr Hallenborgs motion, ville, med bifall till herr Olssons motion, antaga att hvila till vidare grundlagsenlig behandling följande förändrade lydelse af nedannämnda grundlagsstadganden:

Regeringsformen.

(Nuvarande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

§ 52.

Kamrarnes talmän och vice talmän utnämne Konungen.

Riksdagens kamrar utse hvar för sig bland sine ledamöter talman och två vice talmän.

Riksdagsordningen.

§ 33.

Så snart fullmagterna undergått den i mom. 1 af nästföregående paragraf föreskrifna granskning samt berättelse om förloppet dervid blifvit af chefen för justie-departementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, hvar i hvad dess ledamöter angår, *begäre hvardera kammaren ofördröjligen hos Konungen, medelst deputation, talman och vice talman, dem Konungen då för hvardera kammaren, bland dess ledamöter, utnämner.*

Då i något af de fall, som i 91, 93 och 94 §§ regeringsformen omfattas, Riksdagen på de i samma grundlags 95 § nämnde vederbörandes kallelse sammanträder, eger hvardera kammaren att, inom sig, välja talman och vice talman.

Innan talmän äro förordnade eller valde, efter thy ofvan sägs, föres i

Så snart fullmagterna undergått den i mom. 1 af nästföregående paragraf föreskrifna granskning samt berättelse om förloppet dervid blifvit af chefen för justie-departementet, eller den i hans ställe förordnad är, meddelad kamrarna, hvar i hvad dess ledamöter angår, *välje hvardera kammaren bland sine ledamöter talman och två vice talmän.*

Innan talmän blifvit valde, föres i hvardera kammaren ordet af den

hvardera kammaren ordet af den derstädes närvarande ledamot, som derstädes närvarande ledamot, som de flesta riksdagar bevistat, och, de flesta riksdagar bevistat, och, der två eller flere ledamöter i lika många riksdagar deltagit, den af dem, som är till lefnadsåren äldst.

Stockholm den 13 mars 1891.

På utskottets vägnar:

O. Bergius.

Reservation

af herrar *Bergius, Alin, Behm, Gilljam, Lindahl, Carlborg, von Strokirch, von Post, Gustaf Berg* och *Kajerdt*, hvilka förenat sig om följande yttrande:

»Den rätt, som enligt våra grundlagar tillkommer Konungen, att utse Riksdagens talmän och vice talmän, har under vårt nuvarande statsskick, och i synnerhet under de sista femtio åren af dess tillvaro, blifvit så utöfvad, att, långt ifrån att något behof af dess borttagande framträdt, ej ens någon olägenhet af dess tillvaro har försports. Att trots detta förhållande förslag väckes om den ifrågavarande rättens borttagande, synes endast kunna förklaras af den stundom framträdande benägenheten att bringa våra grundlagars stadganden i öfverensstämmelse med vissa inom den allmänna statsrätten uppställda och mer eller mindre allmänt tillämpade grundsatser, hvilka, betraktade i och för sig och oberoende af de förhållanden, under hvilka deras genomförande yrkas, kunna ega en viss giltighet. Men mot dylika grundlagsändringar, hvilka endast afse tillämpning af statsrättsliga teorier, utan att betingas af praktiska behof, uttalar sig riksdagsordningen, såsom konstitutionsutskottet vid föregående tillfällen framhållit, då den i sin 38 § ålägger konstitutionsutskottet att hos Riksdagen föreslå endast sådana ändringar i rikets grundlagar, hvilka utskottet anser »högst nödiga eller nyttiga». Denna grund torde ock vara den enda, efter hvilken utskottet har att bedöma sådana förslag, som blifvit till dess

ompröfning från kamrarne hänskjutna. Bedömdt efter denna grund är förslaget, att rätten att utse kamrarnes talmän och vice talmän skall öfverflyttas från Konungen till kamrarne sjelfva, enligt vår åsigt, sådant, att det bort af utskottet afstyrkas. Deremot synas oss de skäl, som anförts för en sådan ändring i riksdagsordningens bestämmelse, att tvenne vice talmän skola utses, ega full giltighet, och få vi därför hemställa, att Riksdagen, med afslag å herr Ola Bosson Olssons motion, må, i öfverensstämmelse med herr *Hallenborgs* motion, såsom hvilande för vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 33 och 51 riksdagsordningen:

§ 33.

Så snart fullmagterna — — — — begäre hvardera kammaren ofördröjligen hos Konungen medelst deputation talman och *vice talmän*. *Konungen utnämner då för hvardera kammaren, bland dess ledamöter, talman och två vice talmän.*

Då i något af de fall — — — — eger hvardera kammaren att inom sig välja talman och *vice talmän*.

Innan — — — — som är till lefnadsåren äldst.

§ 51.

Talmännen — — — — något dess sammanträde afsluta.

I händelse af förfall för talman träder en af kammarens vice talmän i hans ställe, efter den ordning, hvori de blifvit utnämnde».

Herrar friherre *von Essen* och *Unger* hafva begärt få antecknadt, att de icke deltagit i detta ärendes behandling inom utskottet.
